

Sort ildfugl

Lycaena tityrus

- Overblik
- Biologi
- Levested
- Historisk udbredelse
- Status 2020
- Krav
- Trusler
- Pleje

Overblik

- Klarlæg artens yngleområder.
- Udvid artens yngleområder ved pleje med slåning, harvning og udpining.
- Sørg for at levestedet holdes åbent ved slåning, harvning og udpining.
- Skab blomsterrige arealer med et stort udvalg af nektarplanter tæt på artens yngleområde.
- Udvid braklægning og udpining af lette jorde i nærheden af nuværende levesteder.
- Undgå så vidt muligt inddrift af gødning fra tilgrænsende landbrugsarealer.
- Undlad at indføre intensiv eller ukontrolleret afgræsning, fx rewilding på artens levesteder.
- Et evt. græsningstryk bør aldrig overstige 0,05 storkreatur (SK)/ dyreenhed (DE) pr. hektar

Biologi

Sort ildfugl er 25-31 mm i vingefang. Hannen er mørkebrun med en del sorte og enkelte orange pletter på oversiden. Hunnen er rødligt orange på oversiden

med mørkere bagvinger og sorte pletter. Begge køn har hvide frynser. På undersiden af vingerne er begge køn grålige med sorte og orange pletter. Hannerne har en hvidlig tone i det grå og hunnerne en mere gullig tone.

Hannen er umiskendelig med sin mørkebrune farve, der som frisk har et iriserende grønligt skær. Hunnen kan forveksles med flere andre ildfugle. Den ligner især hunnerne af violetrandet ildfugl (*Lycaena hippothoe*) og dukatsommerfugl (*Lycaena virgaureae*) samt i mindre grad lille ildfugl (*Lycaena phlaeas*). Hunnen findes også i en ret mørk form, som minder en del om hannen.

Det enkelte individ lever sjældent mere end et par uger og oftest noget kortere. Enkelte individer kan dog leve op til tre uger.

Den voksne sommerfugl flyver i to til tre generationer alt efter vejret som regel fra først i maj til hen i juni og igen fra midt i juli til først i september med enkelte efternølere hen sidst i september. Flyvetiden kan forskydes lidt alt efter temperaturen om foråret. Hannerne starter flyvetiden flere dage før hunnerne, me-

Sort ildfugl

Lycaena tityrus

dens hunnerne holder ud omkring en uge længere end hannerne.

Sommerfuglene flytter omkring på lokaliteten i løbet af dagen, og findes gerne på de steder der aktuelt vender bedst ift. sol og vind og hermed varme. Hannerne forlader dog som regel ikke det oprindelige levested og har nok højst en aktionsradius på nogle hundrede meter. Nogle af hunnerne har en tendens til at flyve længere bort fra stedet, hvor de er klækket under eftersøgning af egnede værtsplanter.

Langt de fleste populationer holder sig fortrinsvis til det samme område år efter år.

Nogle gange kan et større antal individer af anden generation ses sammen under nektarsøgning fx på brombær (*Rubus* spp.) eller rejnfan (*Tanacetum vulgare*). I forårsgenerationen ses den for eksempel på hønsetarm (*Ceratium* spp.) og brandbæger (*Senecio* spp.) men dens levesteder er tit fattige på blomstrende planter om foråret.

Den enkelte population er sjældent på mere end 40 til 80 dyr, men enkelte store levesteder kan opretholde noget større populationer bestående af flere små delpopulationer, som er mere eller mindre i kontakt med hinanden.

Hannerne opretholder ofte et lille territorie på et græsstrå eller en blomst, hvorfra de flyver ud for at skræmme konkurrenter bort eller efterfølge hunner.

Som værtsplante i Danmark bruger arten sandsynligvis mere eller mindre udelukkende rødknæ (*Rumex acetosella*), som er den fremtrædende og næsten enerådende syreart på dens danske levesteder. Der findes opgivelser af både almindelig syre (*Rumex acetosa*) og dusksyre (*Rumex thyrsiflorum*) som værtsplante i litteraturen men disse kan være fejlbestemmelser af værtsplanten eller have været gældende for de tidligere og nu

uddøde danske stammer af sommerfuglen.

De hvide halvkugleformede æg lægges som regel nogle få stykker sammen på et større blad af mindre og enkeltstående individer af værtsplanten, der står delvist omgivet af bar jord. Æggene lægges ofte spredt over større områder indenfor levestedet, hvor der findes egnede pletter med værtsplanter.

Larven af anden og eventuelt også af en tredje generation overvintrer som halv voksen i vegetationen i nærheden af værtsplanten. Den starter med at æde igen tidligt på foråret og forpupper sig fra midt i april til først i maj. Larven æder som lille fra undersiden af bladet, så der fremkommer små gennemsigtige områder. Som stor gnaver den af kanten af bladene. Den store larve er grøn med en lidt mørkere rygstribe.

Puppen, som er hvidlig med sorte pletter, placeres lavt i vegetationen, og puppens udviklingen til færdig sommerfugl tager 14-28 dage.

Levested

Sort ildfugl findes på varme halvtørre til tørre levesteder som overdrev, klitområder, græsarealer og på andre beskyttede steder. I Danmark er det ofte tæt på kysten, hvor der er lav til meget lav varieret vegetation med mange blomster og områder med bar jord. Kun ved fødesøgning kan sommerfuglen findes i højere vegetation. Sandsynligvis er den stamme af sort ildfugl, der lever i Danmark indvandret fra syd for ganske nylig og har andre biotopskrav fx i forhold til temperaturen på levestedet end den oprindelige danske stamme. Levestederne er de absolut varmeste på Falster, og også temmelig vegetationsfattige med områder med nøgen sandjord i læ og fuldt soleksponeret. Arten findes fortrinsvis på næringsfattig sandbund. Arten kan også leve på mere fugtige arealer som regel på fugtig tør-

Sort ildfugl

Lycaena tityrus

vebund fx på nye rydninger i skov eller lignede arealer.

Historisk udbredelse

Sort ildfugl har altid været en sjælden dagsommerfugl i Danmark, sandsynligvis fordi den befinder sig på nordgrænsen af sit udbredelsesområde. Arten har tidligere været kendt som mere eller mindre talrig fra omkring 20 forskellige lokaliteter i Jylland, på Fyn, Sjælland, Lolland, Falster og Møn. Særlig talrig har arten været på to lokaliteter ved henholdsvis Bromme på Midtsjælland og i Svanninge Bakker på Sydfyn. Arten forsvandt fra de fleste af sine levesteder op igennem den første halvdel af 1900-tallet. Mellem 1950 og 1985 fandtes arten kun på en lil-

le håndfuld lokaliteter. Den forsvandt dog også fra disse en efter en og i 1985 uddøde den på sit sidste kendte levested i Danmark.

Fra midt i 1980'erne blev der kun set enkelte strejfare med års mellemrum, indtil arten i 1999 blev fundet ynglende i Hannenov Skov på Falster. På dette levested holdt den sig et par år, inden den igen forsvandt. Omkring 2005 blev den fundet som fastboende ved Bøtø på Falster.

Status 2020

Sort ildfugl findes i dag over et større areal langs det falsterske dige. Det er en af de arter, som i øjeblikket må betragtes som sårbar i Danmark. Dens levesteder

Han og hun af sort ildfugl suger nektar på røllike. Bemærk den korte vegetation.

Sort ildfugl

Lycaena tityrus

på Falster er dog rimelig stabile og sikret mod store ændringer. Dog forsvandt den fra nogle braklagte marker, da braklægningstilskuddet blev ophævet, og markerne blev opdyrket. Arten må forventes at nyde godt af klimaændringerne og deraf følgende varmere og tørrere somre, og hermed vil dens livsvilkår i Danmark nok bedres i fremtiden.

Arten er i Rødliste 2019 vurderet som VU (sårbar) og er fredet i Danmark fra 2021.

Krav

Sort ildfugls præcise krav til levestederne kendes ikke til fulde, og i Danmark er artens livskrav ikke særlig, hvis overhovedet, undersøgt.

Arten foretrækker blomsterrigt lavt til knæhøjt varmt og tørt græsland. Ofte er levestederne præget af en mosaikagtig bevoksning med lægivende træer og buske samt større eller mindre områder med nøgen jord.

Det er vigtigt, at levestederne holdes fri for gødning og sprøjtegifte, og at der findes en stor bestand af egnede værtsplanter, som vokser åbent og omgivet af nøgen jord, så de modtager fuld solindstråling.

For at opretholde en stabil population gennem en længere årrække har den behov for et levestedsareal på over 15 hektar, som til stedse opfylder både den voksne sommerfugls og larvens behov.

Arten kræver på sine levesteder et bredt udvalg af nektarplanter i artens flyvetid fx rejnfan, brombær, almindelig røllike (*Achillea millefolium*), blåhat (*Knautia arvensis*), blåmunke (*Jasione montana*), hvid okseøje (*Leucanthemum vulgare*) og gyldenris (*Solidago* spp.).

Trusler

Sort ildfugl er en sårbar dagsommerfugl i Danmark især på grund af dens få forekomster.

Næringstilførsel som følge af inddrift af markgødning eller fra kvælstofnedfald truer arten væsentligt, da en øget tilførsel af kvælstof tilsyneladende fører til, at værtsplanten ændres, så hverken hunnerne eller larverne finder den egnet. Desuden truer næringstilførsel med inddrift af markgødning eller fra kvælstofnedfald også arten på grund af den deraf følgende tiltagende tilgroning, tættere og højere græsvækst og mindre blomsterflor.

Arten trues af slåning og græsning især i perioden, hvor der er larver på værtsplanten, da slåningen ændrer plantens indhold af kvælstof og beskyttende syrestoffer, så larverne får problemer med at fordøje den. Normalt er det en fordel med forøget kvælstof i føden, men ikke for sort ildfugl, der som udgangspunkt slet ikke tåler græsning. Kvælstof forøges i planterne, når de afbides ved græsning. Hos lille ildfugl forøger det larvens vækstrate og giver større voksne individer, men hos sort ildfugl dør larven oftest i det sidste larvestadie efter en vækstforøgelse. Eventuelt overlevende voksne individer er mindre end normalt.

Ophør af meget ekstensiv drift af naturlige næringsfattige blomsterrige græsarealer har betydet en betydelig mindskning i antallet af egnede levesteder for arten. Ophør af braklægningsordningen har sikkert også betydet noget for artens nuværende udbredelsesområde på Falster. De midtsjællandske populationer forsvandt med de bredere markskel og sikkert også på grund af, at al marginaljord efterhånden blev gødet og dyrket i en eller anden form.

Derudover kan opdyrkning, tilplantning og bebyggelse fx med sommerhuse være en trussel for artens levesteder.

Samtidig kan skadelige men svært påviselige påvirkninger fra fx sprøjtegifte og andre fremmede stoffer samt fjender eller snyltere være en trussel.

Sort ildfugl

Lycaena tityrus

Et klimaskift mod mere våde somre vil kunne påvirke arten negativt.

De nuværende populationer på Falster er ikke særlig store, så de kan trues af et enkelt dårligt år, fx med koldt og fugtigt vejr i uheldige perioder af artens udvikling eller uhensigtsmæssigt pleje.

Som med så mange andre sommerfugle er de mange faktorer og kombinationen af disse, som påvirker artens livsmuligheder, meget komplekse og vanskelige både at erkende og studere.

Pleje

Sort ildfugls eksakte krav til levestederne kendes ikke til fulde, da arten som de fleste dagsommerfugle i Danmark ikke er velundersøgt. Det følgende bygger primært på de tilgængelige udenlandske

undersøgelser, hvis resultater er publiceret, samt den generelle faglitteratur omhandlende arten.

Arten er vidt udbredt og ikke sjælden i Europa og har derfor heller ikke her tiltrukket sig den store interesse i forhold til pleje. Nedenstående er et bud på en praksis, der kan give gode forhold for arten gennem at skabe en variationsbredde i mikrohabitater, der formodes at ligge indenfor det acceptable for arten.

I øjeblikket, hvor populationerne er begrænsede og dermed truede, er det vigtigt at kende æglægningsområderne, så man ikke ved et tilfælde under forvaltning af arealet kommer til at ødelægge disse for arten. Grundige undersøgelser af artens levevis og æglægningsadfærd på de enkelte levesteder er et vigtigt for-

Egnet levested for sort ildfugl, ruderat med forstyrrelse i form af grusvej og hjulspor.

Sort ildfugl

Lycaena tityrus

arbejde forud for igangsættelse af pleje eller anden drift, hvis denne skal udføres på den bedst mulige måde for arten.

Plejen kan foregå ved, at der med korte intervaller skræbes større eller mindre huller i vegetationen på de varmeste områder fx på syd- og vestskråninger på egnede levesteder.

Der bør i forvejen være bestande af værtsplanten på det mulige levested. Plejen kan foretages med mindre maskiner eller manuelt. Skrab i rotation, så der til stadighed skabes nye velegnede levesteder med værtsplanter. Skrab kun på områder, der ikke bruges til æglægning, så disse naboarealer ved hjælp af plejen gøres brugbare for arten. Der kan plejes på denne måde hele året for at udvide artens yngleområder, og skabe mulighed for nyetablering i naboområder.

Sørg for, at der til steds findes ikke-næringsbelastede, beskyttede, tørre og varme overdrev og enge med kort vegetation og værtsplanter voksende omgivet af åben jord.

Arten tåler generelt ikke græsning. En meget delvis og meget ekstensiv græsning eller anden forstyrrelse af dele af levestedet kan dog finde sted for at skabe de rette mikroklimatiske vilkår for værtsplanten og artens larver.

Af grunde beskrevet ovenfor bør der ikke græsses på levesteder for arten. Hvis der af andre grunde græsses kontinuerligt på levestedet, bør græsningstrykket formodentlig som udgangspunkt aldrig overstige 0,05 storkreatur (SK)/ dyreenhed (DE) pr. hektar (35 kg pr. hektar.) som sæsonafgræsning. Hvis græsningen på levestedet foregår som helårsgræsning, bør græsningstrykket kun være omkring 1/3 af græsningstrykket ved sæsongræsning. Der bør aldrig græsses hvert år men kun i lang rotation over fem

til otte år og kun på mindre end 10% af levestedet det enkelte år. Hvis der græsses, bør der også altid oprettes en aflastningsfold på den naturmæssigt dårligste del af levestedet, hvor dyrene kan stå med tilskudsfodring i længere perioder, hvor selve levestedet ikke kan tåle græsning. Denne aflastningsfold bør også oprettes på levesteder med forskellige folde, så græsserne kan flyttes, hvis den fold, der græsses i et givent år, ikke kan tåle græsning en hel sæson. Alternativt skal det være muligt at fjerne kreaturerne med kort varsel, hvis græsningstrykket bliver for stort.

Tilskudsfodring må ikke forekomme andre steder end i aflastningsfolde.

Der bør kontinuerligt foregå en tæt overvågning af græsningstrykket og populationsudviklingen for arten.

Slåning af artens levesteder skal udføres meget skånsomt og sandsynligvis højest en gang årligt på mindre dele af levestedet. Manuel slåning af levestedet kan foretages sent på efteråret eller i løbet af vinteren, inden flyvetiden starter, men højest på op imod en fjerdedel af arealet hvert år.

Områder, som ikke udnyttes af arten fx på grund af for tæt græsvækst, ingen værtsplanter og få blomster, kan slås og det afslåede fjernes for at udpine jorden. I dette tilfælde vil en slåning af op til halvdelen af arealet, hvor der skabes små åbne områder i større områder med højere vegetation, være godt.

Dele af tætte græsområder tæt på levesteder for arten bør harves eller skræbes for at skabe gode forhold for værtsplanterne.

Indhent gerne råd og yderligere oplysninger fra specialister i dagsommerfugle omkring pleje af levesteder for arten.

Se desuden de generelle afsnit. □